

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף קג

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא הנ"ל ומבארת אותה.

אמר מר הלוקח שדה בשם חברו: הקונה שדה בשמו של ריש גלותא, לא כופים את המוכר לכתוב לקונה שטר נוסף על שמו האמיתי. הגמרא שואלת פשיטא?

ומתרתת: **מהו דתימא:** היה מקום לומר שהקונה טוען למוכר 'אתה ידעת שאני קונה את השדה באמת לעצמי, והסיבה שאני מזדהה כשלוחו של ריש גלותא היא רק בשביל להציל את השדה שאני קונה (שלא יערערו עליה שהיא גזולה), ואני לא זורק את הכסף שלי סתם אלא עשיתי זאת על דעת שתכתוב שלי שטר נוסף על שמי האמיתי (כדי שלא יבואו אנשי ריש גלותא ויטענו שהשדה באמת שלהם)'.
קמ"ל שהמוכר עונה לו 'היית צריך לעשות תנאי אם האיש שקנית את השדה בשמו (ריש גלותא) שיכתוב לך שטר בינו לבינך שהוא מוכר לך את השדה'.

ואם אמר לו על מנת: בהמשך הברייתא הנ"ל כתוב שאם הקונה התנה עם המוכר שהוא קונה את השדה על מנת שיכתוב לו שטר מכירה נוסף על שמו, הוא חייב לכתוב לו. ושוב מקשה הגמרא פשיטא?

ומתרתת: **לא צריכא:** מדובר שהקונה אמר לעדים בפני המוכר 'תראו שאני מעונין בשטר מכירה נוסף'. היה מקום לומר שהמוכר טוען 'אני הבנתי שאתה רוצה לקבל שטר מכירה מהאיש שאתה קונה בשמו (ריש גלותא)'. קמ"ל שהקונה טוען 'בכוונה טרחת לומר זאת לעדים בפניך, כי אני רוצה את השטר הזה דוקא ממך'.

רב כהנא ייב זוזא אכיתנא: רב כהנא שילם כסף בעבור קניית פשתן, והפשתן נשאר אצל הבעלים (המוכר). לאחר זמן התייקר הפשתן, והבעלים מכרו אותו במחיר היקר בכדי לתת את הכסף לרב כהנא (כדי שירויח את עליית המחירים). הלך רב כהנא לרב ושאל אותו האם מותר לו לקחת את הכסף? אמר לו רב - אם כשהבעלים מכרו את הפשתן הם אמרו לקונים 'זהו הפשתן של כהנא' תיקח את

הכסף, אבל אם הם לא אמרו להם כלום אל תיקח את הכסף משום שזה נראה כאיסור ריבית.

כמאן כבני מערבא: מקשה הגמרא - לכאורה רב סובר כ'בני מערבא' לעיל, שאם השליח שינה מדברי המשלח ובמקום לקנות שעורים הוא קנה חטים, המשלח לא קנה אותם כי 'מי הודיעו לבעל חטין שיקנה את החטין למשלח?'. ואם כן גם כאן, מכיון שהבעלים לא הודיעו לקונים שהם קונים את הפשתן של רב כהנא, הקונים לא ידעו שהם צריכים להקנות את הכסף לרב כהנא אלא הם הקנו אותו לבעלים. ואם כן הבעלים משלמים ריבית לרב כהנא. כי הוא נתן להם סכום קטן והם מחזירים לו סכום גדול. אבל קשה על כך -

אטו מי יהיב רב כהנא ארבע ושקיל תמני: וכי רב כהנא שילם לבעלים ארבע זוז ולקח בחזרה שמונה? הרי רב כהנא קנה פשתן שהתייקר, והבעלים שמכרו אותו בעצם גזלו אותו מרב כהנא, והדין הוא ש'כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה'. ומכיון שבשעת המכירה הפשתן כבר היה יקר, נמצא שב'שעת הגזילה' הם גזלו פשתן יקר, ועליהם לשלם פשתן יקר, ואין כאן שום ריבית!

תירוץ: אמרי התם אמנה הוא: מדובר שלבעלים לא היה פשתן בתחילה ולכן רב כהנא לא 'משך' את הפשתן (כלומר הוא לא עשה בו קנין משיכה), אלא הוא שילם כסף והאמין למוכר שיספק לו את הפשתן מאוחר יותר. והדין הוא שמותר לעשות 'אמנה בפירות' כלומר מותר לשלם למוכר כסף בתחילת השנה כדי שיספק לו פירות במשך כל השנה לפי הסכום הזול שנקבע בתחילה, ואז גם אם יתייקרו הפירות במשך השנה אין בזה איסור ריבית, ובתנאי שבשעת התשלום 'יצא השער' : יש 'מחיר שוק' של הפירות בחנויות.

[הרחבת הביאור: אסור לאדם לשלם כסף על פירות זולים ולקבל לאחר מכן את אותם הפירות אם הם יקרים יותר, משום שנראה הדבר כריבית. כי הוא כאילו הלווה למוכר את הכסף ובתמורה המוכר נותן לו פירות יקרים. אבל אם כששילם את הכסף בתחילה כבר 'יצא השער' ויש מחיר שוק לפירות, מותר לסכם על המחיר העכשוי אפילו אם לאחר מכן המחיר יעלה. משום שהמוכר יכול עכשיו ללכת ולקנות בכסף שקיבל מהקונה את הפירות במחיר העכשוי ולספק אותם. ואם כן נחשב הדבר כאילו הקונה כבר קנה את הפירות והם התייקרו ברשותו].

אמנם רב סובר שמותר לעשות אמנה רק בפירות כנ"ל, אבל לא בדמים. כלומר אסור לאחר מכן לקבל מהמוכר במקום פירות יקרים את הכסף שהם שוים אז, כי הדבר נראה כריבית משום שהוא שילם ארבע זוז ולבסוף קיבל בחזרה שמונה זוז.

ממילא, מכיון שרב כהנא שילם על הפשתן בתחילה ולאחר מכן הבעלים מכרו את הפשתן ורוצים להחזיר לו סכום גדול יותר, הדבר אסור משום רבית. אלא אם כן הודיעו הבעלים לקונים שהם קונים את הפשתן של רב כהנא, שאז נמצא שהבעלים זיכו את הפשתן לרב כהנא ובעצם הם רק שליחים שלו למכור את הפשתן ולקבל את הכסף בשבילו (פנ"י).

משנה: הגזל את חבירו: אפילו שוה פרוטה, והוא נשבע לשקר שהוא לא גנב ולאחר מכן הודה שגנב, הוא חייב קרן (=הגזילה עצמה) וחומש (תוספת של חמישית מהגזילה) וכן קרבן אשם. המשנה אומרת שאין לו כפרה עד שיחזיר את הגזילה לנגזל עצמו. ולכן אם הנגזל הלך לארץ 'מדי' עליו ללכת אחריו עד לשם ולהחזיר לו את הגזילה.

לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו: כי אם הכסף יאבד בדרך, אין זה נחשב שהוא שילם את הגזילה. אבל תקנו רבנן מפני 'תקנת השבים' שלא יצטרך ללכת עד לשם, ויוכל לתת את הכסף לשליח בית דין, ובית דין ישמרו את הכסף עד שיבוא הנגזל לתבוע אותו (רש"י לקמן) ואם יאבד הכסף הגזלן פטור.

ואם מת: הנגזל, יחזיר הגזלן את הכסף ליורשיו.

נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש: אם הגזלן שילם לנגזל את הקרן אבל לא את החומש, או שהנגזל מחל לו על הקרן, או שהוא מחל על הקרן ועל החומש חוץ מפחות משוה פרוטה מהקרן שהוא לא מחל עליה. בכל המקרים הללו אין הגזלן צריך ללכת לשלם לו. כי כל החיוב ללכת אחרי הנגזל נאמר רק לגבי קרן. (ופחות משוה פרוטה אינו נחשב 'קרן').

אבל אם נתן לו את החומש ולא את הקרן, או מחל לו על החומש בלבד, או שמחל על שניהם חוץ משוה פרוטה מהקרן, הגזלן צריך ללכת אחריו לשלם לו את הקרן.

נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש: הגזלן שנשבע והודה, שילם את הקרן אבל נשבע שוב פעם לשקר שהוא כבר שילם לו את החומש, ולאחר

מכן הודה שלא שילם - הוא חייב חומש של החומש. כי החומש הראשון נעשה 'קרן' בגלל שהוא כפר בו ונשבע לשקר, ועכשיו הוא חייב לתת את 'החומש' שלו. (בנוסף עכשיו הוא גם חייב להוליק את החומש הראשון עד הנגזל משום שהוא כבר נעשה קרן. תוס' לקמן).

וכן אם ישבע שוב לשקר על החומש השני ששילם אותו, ולאחר מוכן יודה שלא שילם, הוא יתחייב חומש מהחומש השני. וכן הלאה, עד שיתמעט החומש שעליו הוא נשבע (שכשבועתו הוא עושה אותו 'קרן') פחות משה פרוטה, שאז הוא כבר לא יתחייב ללכת להשיבו לנגזל.

וכן בפקדון: דין זה נאמר לא רק בגזילה אלא גם 'בשומר פקדון' שכפר ונשבע לשקר והודה, חייב קרן חומש ואשם כדינים הנ"ל.

בתשומת יד - הלואה. או עשק את עמיתו - לא שילם שכר שכיר.

נמרא: נשבע לו אין, לא נשבע לו לא: הגמרא מדייקת מדברי המשנה שדוקא בגלל שהגזלן נשבע לשקר הוא חייב ללכת אחרי הנגזל להשיב לו את הגזילה, אבל אם לא נשבע לו הוא יכול להשאיר את הגזילה אצלו עד שיבוא הנגזל לתבוע אותה. הגמרא מקשה שמשנתנו אינה מתאימה לא כרבי טרפון ולא כרבי עקיבא דלהלן.

דתניא גזל אחד מחמשה וכו': הגמרא סוברת שהמחלוקת של רבי טרפון ורבי עקיבא היא בין בנשבע הגזלן לשקר ובין בשלא נשבע. לדעת רבי טרפון אין צורך להשיב את הגזילה לידי של הנגזל ומספיק להניח אותה בבית דין, ולכן הוא מניח אותה לפני החמישה (שהבעלים הוא אחד מהם) בבית דין, ועליהם לברר של מי מהם היא שייכת (על פי הגמ' ב"מ דף לז' וריטב"א שם). אבל לדעת רבי עקיבא צריך להחזיר את הגזילה לידי של הנגזל דוקא.

מני? אי רבי טרפון וכו': אם משנתנו סוברת כרבי טרפון - הרי אפילו שהוא נשבע לשקר סובר רבי טרפון שיכול להניח את גזילה בבית דין ולהסתלק. ואם היא סוברת כרבי עקיבא - אפילו שהוא לא נשבע לשקר סובר רבי עקיבא שצריך להחזיר את הגזילה דוקא לידי של הנגזל ולכן הוא אמר שעליו לשלם את הגזילה לכל אחד ואחד מהחמישה.

תירוצ': לעולם רבי עקיבא היא: משנתנו סוברת כרבי עקיבא שצריך להחזיר את הגזילה לידי של הנגזל, אבל רבי עקיבא אמר זאת דוקא במקרה שנשבע לשקר,

ועל המקרה הזה מדברת המשנה שם. והטעם כי רבי עקיבא לומד זאת מפסוק המדבר בנשבע לשקר.

ורבי טרפון: ולפי זה גם רבי טרפון מדבר באופן שנשבע לשקר, ואפילו שהפסוק אומר שהוא צריך להחזיר את הגזילה לידיה של הנגזל, עשו רבנן תקנה מיוחדת לגזלן במקרה שהוצאות הדרך להגיע למקומו של הנגזל גדולות יותר מהקרן של הגזילה, שישלם את הקרן והחומש לבית דין. ולכן במקרה שגזל מחמישה ואינו יודע ממי גזל הוא לא צריך לשלם פי ארבע מהקרן אלא מניח את הכסף בבית דין.

ור' עקיבא: אמנם רבי עקיבא סובר שרבנן עשו תקנה לגזלן דוקא באופן שיודע מי הנגזל, שאז בית דין יחזירו לו בסופו של דבר את הכסף. אבל במקרה שגזל מחמישה ואינו יודע ממי גזל לא תקנו שיניח את הכסף בבית דין כי בית דין לא ידעו למי להחזיר אותה.

קושיא: מתיב רב הונא בר יהודה וכו': לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא במקרה ש'לקח' מאחד מחמשה, כלומר קנה מאחד מהאנשים ואינו יודע ממי קנה. כי רק כשעשה עבירה בכך שגזל את אחד מהם, עליו להחזיר לנגזל את הגזילה, ולכן צריך להחזיר לכולם. אבל לא במקרה שקנה מאחד מהם, ולכן רבי עקיבא מודה שמניח את הכסף בבית דין ומסתלק.

הקושיא: אם מדובר שם בנשבע לשקר, מה ההבדל בין קנה לגזל? ככל מקרה ברגע שהוא נשבע לשקר והודה, על זה אומר הפסוק שהוא צריך להחזיר את הגזילה לידיה של הנגזל. (וכמו 'בתשומת יד' שאפילו שהכסף הגיע לידי הלווה בהיתר, כאשר הוא נשבע לשקר ומודה, הוא חייב ללכת להחזירו למלווה). ומדוע סובר רבי עקיבא שיש חילוק בין המקרים?

ועוד, מתיב רבא - מעשה בחסיד אחד וכו'.

ואי סלקא דעתך דמישטבע: ואם תעלה בדעתך שמדובר שם שהחסיד נשבע לשקר, וכי יתכן שחסיד יעשה כן? ואם תאמר שקודם היה המעשה שהוא נשבע, ולאחר מכן הוא נעשה חסיד, אבל הרי בכל מקום שנאמר 'מעשה בחסיד אחד' הכוונה או לרבי יהודה בן בבא או לרבי יהודה ברבי אילעאי, ושניהם היו חסידים מתחילתם!

ואם כן מוכח שאפילו בלא שבועה סובר רבי עקיבא שצריך להחזיר לכל אחד ואחד!

תירוץ: **אלא לעולם ר' טרפון היא**: משנתנו סוברת כרבי טרפון. אמנם כל מה שאמר רבי טרפון שמניח את הגזילה ביניהם זה דוקא כשלא נשבע, אבל אם הוא נשבע לשקר והודה, עליו להחזיר את הגזילה לידי הבעלים כפי שלומדים מהפסוק.

ורבי עקיבא: אמנם גם רבי עקיבא סובר שהפסוק הולך דוקא על מקרה שנשבע, אלא שהוא סובר שקונסים את הגזלן אפילו כשהוא לא נשבע שישלם כמו באופן שהוא כן נשבע.

קושיא: **ור' טרפון מכדי וכו'**: הרי רבי טרפון מחייב להשיב לידי הנגזל כאשר הגזלן נשבע והודה. אך אם מדובר שהוא הודה, הרי בכל מקרה על הגזלן להחזיר את הגזילה לידי של הנגזל, ואם הוא לא יודע למי להשיב אותה עליו לשלם לכל אחד ואחד ואפילו שלא נשבע לשקר. ככתוב בבריייתא שכל מה שאמר רבי טרפון שאם גזל מחמישה ואינו יודע מניח את הגזילה ביניהם, זה דוקא כשהם תובעים אותו והוא לא מודה בגזילה. אבל אם הוא מודה ורוצה לצאת ידי שמים, עליו לשלם לכל אחד ואחד. ואם כן קשה על משנתנו, מדוע היא אומרת שדוקא כשנשבע לשקר עליו להוליק את הגזילה לידי של הנגזל?

תירוץ: **אלא אמר רבא**: באמת רבי עקיבא ורבי טרפון נחלקו בין כשנשבע ובין כשלא נשבע. אלא ששם מדובר לצאת בדיני אדם כלומר כשתובעים אותו לשלם, ונחלקו האם מכיון שהוא לא יודע למי הוא גזל עליו לשלם לכל אחד, או רק להניח לפניהם. ואמנם אם ירצה לצאת ידי שמים מודה רבי טרפון שעליו לשלם לכל אחד ואחד.

ואילו המשנה שלנו מדברת על גזלן שיודע ממי הוא גזל והוא רוצה לצאת ידי שמים (שהרי הוא מודה שנשבע לשקר). ומשנתנו היא לכולי עלמא. משום שמכיון שהוא מעוניין להחזיר את הכסף לבעלים והבעלים אינם נמצאים כאן, הרי זה כאילו שהבעלים אומר לו 'המעות שלי יהיו אצלך בתורת פיקדון ותשמור לי עליהם עד שאני אבוא לקחת אותם'. אמנם כל זה דוקא כשהוא לא נשבע לשקר, אבל אם הוא נשבע לשקר מכיון שהוא צריך כפרה על השבועה הוא חייב להחזיר את הכסף לידי הבעלים דוקא.